

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عنوان کتاب: طراحی و نقاشی نقشه فرش، گلیم و جاجیم
تدوین و تنظیم: سازمان همیاری اشتغال دانش‌آموختگان (جهاددانشگاهی)
صاحب امتیاز: موسسه کار و تأمین اجتماعی

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۰

www.Issi.ir

سایت موسسه کار و تأمین اجتماعی:

هرگونه بهره‌برداری و نقل قول مطالب، منوط به اجازه کتبی از موسسه کار و تأمین اجتماعی می‌باشد.

موسسه کار و تأمین اجتماعی: تهران، خیابان ستارخان، دربان نو یکم، شماره ۲۳ تلفن: ۵-۶۶۵۵۶۸۰۱
دورنگار: ۶۶۵۵۶۸۱۳

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱
مقدمه.....	۵
توصیف خدمات.....	۲۲
فرآیند ارائه خدمات.....	۳۴
امکانات و تجهیزات مورد نیاز.....	۳۸
نیروی انسانی مورد نیاز.....	۳۸
سرمایه مورد نیاز.....	۴۰
تخصص و مهارت‌های مورد نیاز.....	۴۲
وضعیت بازار خدمات.....	۴۳
شیوه بازاریابی و معرفی محصولات.....	۴۴
مخاطرات و آفت‌های این شغل و نحوه پیشگیری آنها.....	۴۷
توصیه‌هایی برای بهبود و توسعه شغلی.....	۴۹
سازمان‌ها و مراکزی که با این شغل مرتبط هستند.....	۵۱
معرفی مشاغل مرتبط و مکمل.....	۵۱
معرفی منابع آموزشی و تخصصی مورد نیاز.....	۵۲

پیشگفتار

در دنیای امروز که توسعه پایدار و کاهش فقر و محرومیت، دغدغهٔ کلیه دولت‌هاست نقش سیاست‌های اقتصادی در توسعه اشتغال پرنرگتر می‌نماید. چرا که اشتغال و بیکاری به عنوان شاخصی مهم برای ارزیابی سیاست‌های کلان کشورها محسوب می‌شود. از این رو دولت‌ها می‌کوشند تا به طرق مختلف نرخ بیکاری را کاهش دهند. یکی از این راهها توسعه مشاغل کوچک و متوسط به طور عام و توسعه مشاغل خانگی به طور خاص است که افزایش درآمد و ثروت جامعه را بدنبال دارد. زیرا هر قدر سطح اقتصاد خانوار در جریان اقتصادی کشور بهبود یابد، به همان میزان اقتصاد جامعه نیز رشد پیدا می‌کند، از سوی دیگر خویش‌فرمایی و یا کار در محیط خانه یکی از الگوهای اشتغال در هزاره سوم است که به مدد نرم‌افزارها و شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی، شرایطی را فراهم آورده که می‌توان قرن حاضر را قرن توسعه و رونق مشاغل خانگی دانست.

کسب و کار خانگی هم اکنون با بهره‌برداری از امتیازاتی چون توسعه دانش و گسترش فناوری ارتباطات و اطلاعات، حیطه گسترده‌ای را در اکثر حوزه‌های اقتصادی به خود اختصاص داده و در زمره یکی از حیاتی‌ترین و ضروری‌ترین بخش‌های اقتصادی جوامع به شمار می‌رود. در کشور ما ایران نیز، کاهش نرخ بیکاری و ایجاد اشتغال از جمله اهداف و تکالیف تصریح شده در سند چشم‌انداز و قوانین پنج ساله توسعه کشور محسوب شده و به این منظور، رویکرد توسعه

مشاغل خانگی به دلیل برخورداری از پیامدهای مثبت و متعدد در حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی مورد توجه مسئولین امر قرار گرفته است. مطابق قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، منظور از مشاغل یا کسب و کار خانگی، آن دسته از فعالیت‌هایی است که با تصویب ستاد سازماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، توسط عضو یا اعضاء خانواده در فضای مسکونی در قالب یک طرح کسب و کار بدون مزاحمت و ایجاد اختلال در آرامش واحدهای مسکونی شکل می‌گیرد و منجر به تولید خدمت و یا کالای قابل عرضه به بازار خارج از محیط مسکونی می‌گردد. اما علیرغم تجربه‌های مثبت و موفقیت‌های چشمگیر سایر کشورها چنین طرح‌هایی مستلزم زمینه‌ها و بسترهای لازم است تا منابع و سرمایه‌های کشور هدر نرود و بتواند برای افراد اشتغال و برای کشور آبادانی به همراه آورد. تحقق سیاست توسعه مشاغل خانگی در ایران در شکل صحیح آن، علاوه بر کارکردهای عمومی که همانند دیگر جوامع بر متغیرهای اقتصادی چون اشتغال و تولید داخلی و درآمد سرانه خواهد داشت در حوزه‌هایی همچون احیای فرهنگ کار در خانواده‌ها، جلب مشارکت مردم، تقویت ویژگی‌های کارآفرینی، ارتقاء شاخص‌های اقتصادی در سطوح خرد و کلان جامعه، اصلاح نظام تربیتی، بسترسازی حقوقی مناسب و تأثیر روانشناختی بر اعضای جامعه به ویژه زنان و کودکان نیز منشأ تأثیرات مثبت و قابل ملاحظه‌ای خواهد بود.

مشاغل خانگی، طیف وسیعی از مشاغل سنتی تا نوظهور را در بر می‌گیرد و راه‌اندازی یک کسب و کار خانگی علاوه بر مهارت خاص هر شغل، نیازمند برخورداری از مجموعه‌ای از مهارت‌های اساسی و پایه‌ای همچون مدیریت

منابع، مدیریت زمان، سازماندهی، مدیریت فردی و مهمتر از همه مهارت‌های بازاریابی می‌باشد و فراهم آوردن پیش شرط‌های اطلاعاتی، مهارتی و تجربه عملی، منجر به حصول بهره‌وری بیشتر و توسعه سرمایه‌های انسانی و اجتماعی خواهد بود. لذا توسعه فرصت‌های شغلی در این زمینه مستلزم همکاری بخش‌های مختلف می‌باشد.

در این راستا، مؤسسه کار و تأمین اجتماعی با همکاری صمیمانه سازمان همیاری اشتغال دانش‌آموختگان جهاد دانشگاهی اقدام به تهیه، تدوین و معرفی ۱۵۰ شغل خانگی نموده است.

هدف از این مهم، شناسایی و معرفی مشاغل خانگی به علاقمندان می‌باشد به گونه‌ای که مخاطبان با فرایند ارائه خدمات، نیروی انسانی، وضعیت بازار، مشاغل مرتبط و منابع آموزشی مورد نیاز بیش از پیش آشنا شوند.

امید است تلاش‌های صورت گرفته، گامی مؤثر در جهت تشکیل بانک اطلاعاتی مشاغل خانگی محسوب شده و با الگوسازی مناسب، زمینه اشتغال جوانان میهن اسلامی را فراهم نماید.

دکتر محمدرضا سپهری

رئیس مؤسسه کار و تأمین اجتماعی

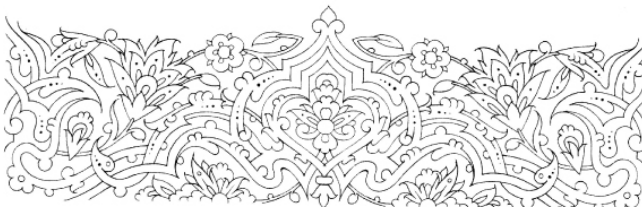
مقدمه

محیط اطراف ما را اشکال و طرح‌های متفاوت در بر گرفته‌اند که هر کدام از آنها به طریقی مفهومی را دربر می‌گیرند و یا بیان‌کننده موضوعی خاص می‌باشند. شکل، مفهومی است گسترده و بسیار فراگیر که هر مورد قابل‌تصویری را دربر می‌گیرد اعم از شکل ظاهری اجسام تا کلمات، ارقام، حروف و نشانه‌های مختلف که هر کدام به طریقی ذهن ما را متوجه مفهوم خاصی می‌کنند.

با بررسی طرح‌ها و نقوش پیدا شده در غارهای متعلق به ماقبل تاریخ پی به ذوق و فطرت هنرمندانه انسان‌های اولیه می‌بریم که اکثراً با تقلید از طبیعت و محیط اطراف و با کمک از فطرت ناخودآگاه خود نقوش بدیع و انتزاعی آفریده‌اند. این طرح‌ها بیشتر جنبه آیینی داشته و ارضاء‌کننده فطرت پرستشگر انسان می‌باشد که در نقاشی‌های خود با یاری گرفتن از نیرویی غیبی سعی در غلبه بر طبیعت و دشمنان خود دارد، کشیدن تصاویری که در آنها حیواناتی را نشان می‌دهد که به وسیله انسان‌ها شکار می‌شوند نشان از آن دارد که خود را برتر و قویتر از دیگر مخلوقات نشان دهد. در طرح‌هایی که انسان‌های اولیه از خود بجای گذاشته‌اند نشانی از جنبه تزیینی و

زیباشناسانه نمی‌بینیم و اما بعدها در مسیر هدف هنرمند قرار گرفت. انسان در وحله اول جنبه کاربردی قضیه را مد نظر قرار داد و طراحی را وسیله‌ای برای بیان افکار، اندیشه‌ها، آداب و مذاهب خود بکار برد، طراحی وسیله‌ای شد برای ارتباط بین انسان‌ها که در مسیر تکاملی خود، منجر به اختراع خط شد. طراحی زبانی است زنده که عواطف و روحیات درونی هنرمند را عیان می‌کند و به او این امکان را می‌دهد که به راحتی با دیگر انسان‌ها ارتباط برقرار نماید. انسان طرح‌هایش را بر در و دیوار غارها و بعد بر روی بیشتر دست ساخته‌های خود اعم از سفال، ابزار و وسایل زندگی و نیز بر روی فرش‌ها و زیراندازهایش حک کرد و به این طریق در دنیایی از طرح و نقش فرو رفت، دنیایی پر از طرح‌ها و رنگ‌های متفاوت.

قالی، قالیچه، گلیم و جاجیم‌های رنگارنگی که زینت بخش اغلب خانه‌ها است، حاصل طرح و نقش‌هاست.

دنیای طراحی فرش، گلیم به یک منطقه و یک کشور و یک فرهنگ خلاصه نمی‌شود، بلکه جهانی است از فرهنگ‌ها و سنت‌های مختلف که هر کدام به طریقی در صحنه پهنای فرش به منصفه ظهور می‌رسند. نقوش و طرح‌های قالی نه تنها زینت بخش خانه‌ها و تالارهاست بلکه روایت‌کننده داستان‌ها و افسانه‌های ملی و دربردارنده هنر، فرهنگ، سنت و آداب و رسوم یک منطقه است.

امروزه ما به علت محدود شدن امکانات و نیز فقدان زمان لازم، به دست آوردن بیشترین بهره از کمترین سرمایه در کوتاهترین زمان، مهمترین هدف هر جامعه و سیستمی می‌باشد و این به اثبات رسیده است که این حاصل نمی‌گردد مگر با تحقیق و پژوهش‌های پایه‌ای و اصولی در هر بخش. در

جامعه رو به رشد ما سرمایه‌ای که به وفور یافت می‌شود و از آن استفاده و بهره آن طور باید و شاید مفیدی حاصل نمی‌گردد، صنعت قالیبافی، گلیم و جاجیم است.

این هنر به علت بعضی افراط و تفریطها دچار معضل و حتی مرگ ناگهانی شده است. گروهی آن را در چارچوب سنتی قدیم اسیر نموده‌اند و شکستن این چارچوب را خیانت به اصالت ایرانی می‌دانند و گروهی نیز با تقلیدهای کورکورانه و عجولانه سعی در منطبق نمودن فرش، گلیم و جاجیم ایران با بازارهای جهانی دارند. به هر حال بهترین راه برای حل مشکل فرش، گلیم و جاجیم ایران، یافتن نقاط ضعف و یافتن راه‌حل برای تقویت آن می‌باشد و این خود محتاج تحقیقات گسترده و تخصصی است. کسب و کار خانگی طراحی فرش، گلیم و جاجیم فرصتی می‌دهد تا به طراحی فرش، گلیم و جاجیم ایران نگاهی نو داشته باشیم.

طراحی و نقاشی نقشه فرش، گلیم و جاجیم ایرانی

در گذر زمان ذوق و خلاقیت هنری هر جامعه‌ای از سنن زندگی و سوابق تاریخی و محیطی آن قوم ریشه و الهام می‌گیرد و غالباً این ذوق و استعداد در یک یا چند رشته خاص متبلور می‌شود. از جمله هنرهایی که در این سرزمین به مرور زمان به کمال رسیده است و ذوق هنرمند ایرانی در پهنه آن فرصت تجلی وافر یافته هنر قالیبافی، گلیم و جاجیم است. دلیل این شکوفایی و تعالی را علاوه بر خصوصیات ذاتی ایرانیان مانند هنردوستی و بردباری، باید در وفور مواد اولیه تولید فرش، گلیم و جاجیم از قبیل پشم‌های مرغوب و انواع گوناگون گیاهان رنگدار دانست. فرش، گلیم و جاجیم به عنوان نمودی از تفکر و اندیشه بشری و متأثر از حس نوجوئی او در طول تاریخ خود با نشیب و فرازهایی روبرو بوده است. گاه با فراغت فکری هنرمندان و محیط مناسبی که برای رشد و شکوفایی هنر ایشان ایجاد گردیده به حد اعلائی خود رسیده است و گاه صدماتی که بر اثر مصائب طبیعی و غیرطبیعی بر پیکر جامعه وارد شده آن را به دوره نهفتگی و خمودی سوق داده است. بدون شک قدمت استفاده از زیرانداز به زمانی می‌رسد که انسان به فکر ساختن سرپناهی جهت تأمین آسایش خود افتاد.

بافت انواع زیرانداز نیز همزمان با پرورش دام و استفاده از پشم آن بدین منظور بوده است و انسان پس از بهره‌وری از پوست حیوانات به اهمیت الیاف

پشمی پی برده و به مرور زمان به صورت‌های گوناگون و از طریق بافتن گلیم و قالی از آن بهره گرفته است. این زمان بی‌تردید مصادف با تغییر زندگی بشر از مرحله توحش و زیست انفرادی در غارها به چادرنشینی و معاش خانوادگی و قبیله‌ای و اعتلای فکری او بوده و انسان پس از احساس نیاز به این تغییر وضع جهت تامین آسایش بیشتر خویش بدان گردن نهاده است.

قالی

همانطور که ذکر شد انسان‌های اولیه بعد از آنکه موفق به اختراع طرح و نشان شدند. طرح‌های خود را از روی در و دیوار غارها به روی دیگر دست ساخته‌های خود و از جمله زیراندازهایشان انتقال دادند و شاید بتوان گفت که منشا طراحی فرش از همان دوره آغاز شد، از طرفی چون زیراندازهای دست‌ساز آدمی همواره از مواد زود زائل شونده ساخته می‌شدند از فرش‌های اولیه نمونه‌ای برجای نمانده و آن طرح‌های اولیه فقط بر در و دیوار غارها و برخی ابزار و وسایل فرسوده نشدنی خودنمایی می‌کنند. با کشف قالی پازیریک پنجره جدیدی رو به گذشته فرش جهان و از آن جمله طراحی فرش باز شد، فرش پازیریک قدیمی‌ترین نمونه فرشی است که دارای طرحی سازمان یافته و از قبل تهیه شده است که مسائل بسیاری را در مورد سابقه

طراحی فرش روشن می‌سازد. مسلماً به علت تبحر و مهارتی که در طراحی این قالی به کار رفته سابقه طراحی فرش منطقه (ایران) - به علت شباهت بسیاری از طرح‌های قالی پازیریک با طرح‌های تخت جمشید و طرح‌های دیگر ایرانی - به سال‌ها و حتی قرن‌ها قبل‌تر از دوره بافت این قالی برمی‌گردد. با بررسی طرح‌ها و نقوش مختلف قالی در دوره‌های گذشته پی به این مطلب می‌بریم که بسیاری از این طرح‌ها همان طرح‌هایی است که بر در و دیوار بناهای تاریخی و یا بر روی سفال‌ها و دیگر وسایل به کار رفته است و چون قالی کالایی است که به مرور زمان از بین می‌رود می‌توان سیر تحول طرح‌های قالی را بر روی در و دیوار بناها و نقش و نگار کاشی‌ها و سفال‌ها دنبال کرد. پس حتی می‌توان دوره قبل از بافت قالی پازیریک - قرون چهارم و پنجم ق. م - را با بررسی نقوش و طرح‌های بجای مانده بر روی دیگر آثار باقیمانده از آن دوره‌ها بررسی و تجزیه و تحلیل نمود.

در دوره‌های قبل از استقرار آریایی‌ها و قبل از تاسیس تمدن هخامنشی، حکومت‌ها و تمدن‌های کوچک محلی در بخش‌های مختلف از فلات ایران وجود داشتند که اکثر آثار و طرح‌های بجای مانده از آنها دارای ویژگی‌های محلی و بومی خاص آن تمدن می‌باشند. اما با روی کار آمدن تمدن بزرگ هخامنشی که وسعت آن از غرب به شرق دنیای آن زمان می‌رسید، فرهنگی جدید و آمیخته از بسیاری خرده فرهنگ‌های محلی و وام گرفته شده از

تمدن‌های دیگر بوجود آمد، به علت جنگ‌های مداوم میان ایرانیان و دشمنانی چون یونانی‌ها، ازتک‌ها و سکاها تبادل فرهنگی بسیار اتفاق افتاد و این خود در آثار هنری بجای مانده از آن زمان به چشم می‌خورد. از طرفی چون حکومت هخامنشی حکومتی عظیم و دارای کاخ‌هایی بزرگ و پرشوک بودند مسلماً در این دربار قالی‌هایی خوش آب و رنگ و بزرگ وجود داشته است که احتمالاً دارای طرح‌هایی برگرفته از طرح‌های ایرانی و طرح‌هایی وام گرفته از دیگر تمدن‌ها بوده است و قالی پازیریک نمونه‌ای کوچک و در اصل پوششی بوده است که بر روی اسب انداخته می‌شده است.

در مورد بافت قالی با طرح‌های محلی و بومی می‌توان گفت که طرح‌های این قالی‌ها نیز بسیار نزدیک به طرح‌های قالی‌های درباری بوده است البته با اصالت و سادگی بیشتر. با نگرشی در هنر دوره‌های بعد از هخامنشی نظیر اشکانی و ساسانی می‌بینیم که محور اصلی هنرها شخص شاه و مذهب آن دوره (مهر پرستی) بوده است.

در نقش برجسته‌های باقیمانده از این دوره، شاه را در حال گرفتن حلقه قدرت از اهورامزدا و یا در حال شکار و غلبه بر دشمن خود می‌بینیم. به احتمال بسیار زیاد از این تصاویر بر روی قالی‌های بافته شده در آن دوران نیز استفاده می‌شده است و حتی شاید وجود مرکزیت در فرش (ترنج) نیز به

عنوان سمبولی از مهر از آن دوره شکل گرفته باشد و یا نقش ماهی درهم و یا نقشه محرابی که هرکدام به طریقی به آیین مهر اشاره دارند.

قرائن تاریخی موید این نکته است که قالی بافی در زمان ساسانیان رونق داشته است. در ارتباط با این مطلب سالنامه چینی (سوئی) sugi مربوط به سالهای ۵۹۰ تا ۶۱۷ میلادی یعنی اندکی پیش از انقراض سلسله ساسانیان در میان کالاهای ایرانی از قالی نام می‌برد. یکی از فرش‌های معروف این دوره، فرش «بهارخسرو» است که در کتاب تاریخ طبری (۳۱۱ - ۲۲۵ هـ ق) نیز مطالبی به شرح زیر درباره آن فرش آمده است: «... که یک قالی بسیار عالی کار ایران موسوم به بهارخسرو در قصر تیسفون به طول ۴۵۰ قدم و عرض ۹۰ قدم موجود بوده است...» وجه تسمیه این قالی بدان جهت بوده است که نقش آن نمایانگر باغی آراسته با گل‌ها و پرندگان و جوی‌های آب روان بوده است. با توجه به مطالب فوق متوجه رشد و شکوفایی هنر و از جمله هنر طراحی قالی، گلیم و جاجیم در این دوره می‌شویم.

با ظهور اسلام و حمله اعراب به ایران دور جدیدی از تاریخ ایران رقم می‌خورد. اعراب چادرنشین و صحرائورد بودند و بسیار ساده و دور از تجمل زندگی می‌کردند و چون با هنر تجملاتی ساسانی آشنایی نداشتند با ورود به ایران بسیاری از آثار هنری از جمله فرش موسوم به بهارستان را که در کاخ مدائن قرار داشت از بین بردند و به علت بی‌ثباتی اوضاع، هنر قالیبافی تا

سالها راکد و بی‌رمق ماند اما به علت فرهنگ عظیم و غنی ایرانیان که ریشه در تاریخ داشت، اعراب نیز در این فرهنگ هضم شده و با آن هم سو گردیدند، البته نباید از نقش اسلام در باروری و احیاء دوباره هنر ایرانی غافل ماند، بعد از تاسیس حکومت‌های اموی و عباسی باز قالی‌هایی با طرح‌های زیبا و درخور دربار بافته شد، احتمالاً در این دوران به علت حرام دانستن تصویرنگاری از سوی اسلام، بر قالی‌ها بیشتر نقوش طبیعت و گل و گیاه همراه با کتیبه‌هایی به خط کوفی رواج یافته و شاید از این دوران بوده است که اسلیمی Arabesque در هنر سنتی ایران راه یافته است و سیر صعودی طراحی قالی با قالبی جدید و ثابت شده تا نقطه اوج - دوران صفویه - ادامه پیدا کرد. مسلماً در تمام این دوران قالیبافی به صورت بومی در اکثر نقاط ایران وجود داشته است اما به علت جنگ‌های مداوم و به وجود آمدن حکومت‌های محلی متعدد و فقدان یک حکومت مرکزی مقتدر در طول این سالها هنر قالیبافی نتوانست آنطور که باید و شاید چهره بنماید. با روی کار آمدن حکومت صفویه در ایران، فرش به عنوان هنر ملی این مرز و بوم حیات دوباره یافت.

«فرش‌های قبل از صفویه، احتمالاً شبیه فرش‌هایی بوده‌اند که در آناتولی تولید می‌شدند. آنها از جنس پشم با طرح‌های سراسر و اشکال هندسی ریز شکل گرفته از محیط پیرامون زندگی روستایی و ایلاتی بافندگان

آنها بوده‌اند. از طرف دیگر، فرش‌های درباری صفوی، منعکس‌کننده تولیدات زیبای کارگاه‌های دربار بودند این فرش‌ها از پشم، نخ، نقره و فلزات به کار رفته در تار و پود آنها تشکیل شده بود. کیفیت بسیار بالای مواد به کار رفته در این فرش‌ها، باعث پیدایش گره‌های ریزتر و تعداد زیادتر گره آنها، نقوش گردان بسیار پیچیده با اسلیمی‌ها، ترنج‌ها و طرح‌های تصویری بسیار زیبا گردید.» در این دوران بود که فرش به عنوان هنری کلاسیک خود را به جهانیان نمایاند و همگان به قدرت ایرانیان در زمینه تولید قالی که در نهایت زیبایی و هنر بود، آگاهی یافتند. مسلماً علت توانایی هنرمندان عصر صفوی در خلق آثاری بدین عظمت سوابق طولانی ایرانیان از زمانهای گذشته بوده است، چرا که چون روز روشن است قالی‌هایی با سبک کلاسیک ابتدایی از صدها سال قبل از صفویه در ایران بافته می‌شده است هرچند متأسفانه آثاری از آنها باقی نمانده است. با دقت در آثار هنری باقیمانده از دوران صفویه و حتی قبل از آن در دوره تیموریان که همزمان با مکتب هرات و شروع به کار مکتب تبریز می‌باشند، این نکته نتیجه می‌شود هنر قالیبافی (طراحی فرش) در این دوره درخشش پرنور داشت چون بیشتر هنرمندان طراح قالی در این دوره خود از تذهیب کاران و نقاشان صاحب مکتب بوده‌اند، هنر طراحی فرش نیز به سبب آن در قالب همان مکتب‌های تذهیب و هنر آرایش جلد کتاب، بر روی فرش پرورش یافت و به منتهی درجه خود رسید و این خود مدیون

تلاش و کوشش هنرمندان بزرگی چون بهزاد و شاگردانش و نیز حمایت بی‌دریغ شاهان هندی دوست ایرانی در آن دوره می‌باشد.

با توجه به اینکه در این دوره شهرهایی چون تبریز، قزوین و اصفهان عنوان پایتختی حکومت صفویه را یدک می‌کشیدند، صنعت قالیبافی به صورت پیشرفته در این شهرها پرورش یافت و هرکدام برای خود صاحب سبکی خاص شدند که تا سالها بعد نیز این تفاوت سبک باقی ماند. در این دوران قالیبافی در کارگاه‌های بزرگ و متمرکز در شهرهای فوق و دیگر شهرها برپا شد و قالی‌های نفیس و زیبایی چون قالی چلسی، شکارگاه، قالی شیخ صفی و... زینت بخش موزه‌های جهان گردیدند. به علت شهرت فرش‌های ایرانی در ممالک غربی، تجارت فرش ما بین دولت صفویه و دولت‌های اروپایی برقرار شد و برای اولین بار قالی‌هایی به صورت سفارشی (پولونز) در کاشان برای دربار لهستان بافته شدند و این خود سبب شد که قالی ایران جای خود را هرچه بیشتر در اقتصاد و هنر این مملکت باز کند. در این دوران بسیاری طرح‌ها و نقوش زیبا که به دست هنرمندان طراح بر قالی‌های این دوره نقش بست به صورت قاعده و قرارداد در دوره‌های بعد و تا زمان حال بکار رفت و طراحی فرش به عنوان هنری مستقل شناخته شد.

بعد از دوره درخشان و طلایی صفویه در دوره‌های بعد و در زمان حکومت‌های افشار، زندیه و قاجار فرش نتوانست شکوهی به درخشش دوران

صفویه داشته باشد. به علت بی‌ثباتی و جنگ‌های پی‌در پی در این دوران، صنعت هنر فرش دچار رکود شد و به تولیدات محلی و روستایی محدود گردید. در اوایل حکومت قاجار به علت ورود شرکت‌های خارجی در هند و ایران بسیاری از هنرهای اصیل ایرانی رنگ و بوی فرنگی یافت به علت دخیل بودن سلیقه صاحبان شرکت‌های خارجی در تولید فرش، هنر طراحی فرش نیز آن اصالت و شکوه قبلی خود را کمرنگ دید و رنگ‌ها و طرح‌های فرنگی مآب وارد طراحی فرش ایران شد که حال به علت غنا و اصالت عمیق هنر ایرانی این طرح‌ها نیز هضم و جذم طراحی ایرانی گردید و چیزی از هنر طراحی فرش ایرانی کاسته نشد. با تاسیس مدرسه دارالفنون و مدرسه هنرهای مستظرفه توسط امیرکبیر و استاد حسین طاهرزاده سعی در ایجاد حرکت و پویا در هنرهای سنتی ایران و از جمله هنر طراحی فرش شد که خود تا حدودی قابل ستایش است و بسیاری از طرح‌های اصیل و قدیمی ایرانی به دست هنرمندان تحصیلکرده در مدرسه هنرهای مستظرفه احیاء و تقویت شد و حتی به دیگر طراحان فرش این سرزمین مسیر و سمت و سوق داد. در اواخر حکومت قاجار با شناخته شدن بیشتر قالی ایران به عنوان یک کالای ارزشمند و بالا رفتن فروش آن در بازارهای جهانی شرکت‌های خارجی به سوی ایران هجوم آوردند. در شهرهای مختلف ایران چون اراک (سلطان‌آباد)، همدان، کرمان و تبریز شرکتهایی تجاری شروع به تولید قالی

به طور گسترده نمودند و به علت رونق گرفتن بازارهای خارجی فرش ایران، هنر طراحی قالی نیز شاهد رونقی دوباره اما نه با آن حال و هوای سالهای گذشته بود. از طرفی به علت گرم شدن بازار فرش بسیاری از بازاریان داخلی نیز دست به کار شدند و در بسیاری از نقاط ایران حتی در مناطقی که قالیبافی به آن صورت رونق نداشت، کارگاه‌های قالیبافی تاسیس نمودند. به تولید قالی‌های باب دندان کشورهای اروپایی مبادرت ورزیدند و به اینگونه اصالت بومی نقوش قالی دچار پراکندگی و از هم گسیختگی شد، بطوریکه عوارض آن تا زمان حال باقی مانده است. در سالهای اخیر با تاسیس شرکت فرش و بعد از آن دخالت سازمان‌های دولتی دیگر در زمینه فرش، هنر قالیبافی دچار چندگانگی مضاعفی شد که هرچه بیشتر بر تضعیف این هنر - صنعت افزود.

طراحان فرش به سبک‌های مختلف روی آوردند و حتی با ورود فرش‌های ماشینی، بسیاری طرح‌های عجیب و از جمله انواع تصاویر و عکس‌ها بر روی قالی نقش بست، و بدعتی ناصواب شکل گرفت.

نگاهی بر وضعیت فرش

فرش که مجموعه‌ای است از هنر و صنعت، حاصل زحمت و تجربه هزاران ساله هنرمندان گمنامی است که تمام عمر گرانبمایه خویش را صرف

طراحی، بافت و رنگرزی فرش نموده‌اند. از این جهت لازم است تک تک ما ارزش این هنر را درک کنیم.

فرش علاوه بر جنبه‌های هنری آن، یک منبع اقتصادی از نظر صادرات می‌باشد و از آن جایی که در بازارهای جهانی فرش ایران جایگاهی خاص دارد، می‌توان از آن به بهترین شکل ممکن سود جست.

فرش هم از نظر ارزآوری و هم از نظر اشتغال جایگاه ممتازی را در صنعت کشور دارا می‌باشد.

و از این روست که باید جایگاه واقعی آن را بشناسیم و سعی کنیم که طراحی‌های زیبا و اصیل و با تولید فرش‌های مرغوب، جایگاه ویژه خود را در بازارهای جهانی حفظ کنیم.

متأسفانه در سالهای اخیر به دلایل گوناگون از جمله: تولیدات فرش‌هایی با طرح‌های تکراری، رواج استفاده از گره‌های تقلبی، استفاده از رنگ‌های جوهری، عدم توجه به سلیقه مشتریان خارجی، افزایش روز افزون قیمت فرش به علت افزایش قیمت مواد اولیه و افزایش دستمزد بافندگان و استفاده از مصالح نامرغوب موجب شده است که رقیبان تولید کننده فرش که زمانی به چند کشور از جمله چین، ترکیه و افغانستان محدود می‌شدند و آنها نیز یارای مقابله و رقابت با فرش ایران را نداشتند افزایش یابند و کشورهایی همچون مصر، هند، پاکستان، مراکش، و نپال نیز به مجموعه فوق افزوده

شوند و نه تنها به تولید فرش پردازند، بلکه نقش قابل توجهی در صادرات فرش ایفا نمایند البته مساله به همین جا ختم نشده است و کشورهایی چون رمانی، آلبانی، بلغارستان نیز به تکاپو افتاده و به تولید فرش پرداخته‌اند از این رو با توجه به اینکه فرش یک منبع اقتصادی و ارزآوری برای آنها محسوب می‌شود باید تلاشی بی‌وقفه را در جهت حفظ و توسعه بازارهای خود داشته باشیم و در صورت بی‌توجهی نه تنها ممکن است برای همیشه جایگاه ویژه خود را از دست بدهیم بلکه میلیون‌ها موقعیت شغلی داخل کشور را نیز از دست خواهیم داد.

در حال حاضر، کشورهای رقیب با استفاده از طرح و نقشه‌های ایران و وجود نیروی کار ارزان به تولید فرش‌هایی مشابه فرش‌های ایران پرداخته‌اند که هر چند از نظر کیفیت قابل مقایسه با فرش‌های ایرانی نمی‌باشد ولی در بازارهای جهانی به نام فرش‌های ایران به فروش می‌رسند و همین امر موجب شده است که بازار از این نوع فرش‌ها اشباع گردد.

با این تفاسیر، لازم است طراحان فرش به کشیدن طرح‌هایی مطابق با سلیقه بازارهای مختلف بدون آنکه به اصالت رنگ و طرح فرش آسیبی وارد شود پردازند.

در بازارهای داخلی نیز، ورود فرش‌های ماشینی به صنعت فرش ایران و استقبال مردم از آن به دلایلی چون سبک بودن و ارزان بودن فرش‌های

ماشینی نسبت به فرش دستبافت موجب شده است که میزان تقاضا برای فرش دستبافت کاهش یابد.

طراحی نقشه فرش به کجا می‌رود؟

بحث فرش چند مدتی است که با تاسیس رشته‌های فرش در چندین دانشکده مختلف در ایران و برپایی نمایشگاه‌های سالانه بین‌المللی فرش در کشورمان رونقی تازه یافته است. تولید فرش به علت‌های عدیده از جمله اشتغال‌زایی وافر آن یکی از عوامل مفید در توسعه اقتصادی کشور می‌باشد، مبحثی که حرفه‌های بسیاری را به دنبال داشته و دارد، تولید پنبه و پشم، طراحی قالی، رنگرزی، بافت، مرمت قالی و تجارت داخلی و خارجی آن از جمله منابع درآمد برای جمعیت کثیری از هموطنانمان می‌باشند. از این میان حرفه - هنر طراحی فرش یکی از اساسی‌ترین عوامل در تولید یک قالی است.

طراحی قالی مانند بسیاری حرف سستی دیگر سالهای مدیری است که به روش استاد - شاگردی آموزش داده می‌شده و می‌شود، البته چندصباحی است که به هدف علمی کردن این حرفه - هنر، آنرا در دانشگاه‌ها تدریس می‌کنند.

بهتر است در کنار اینگونه آموزش‌ها، محقق و کارشناسانی را نیز تربیت کنیم که با آشنایی کامل با مکاتب و نقوش گذشته و حال هنر ایرانی بتوانند با احیای نگاره‌هایی که سالها در نقاشی سنتی ما بکار می‌روند و شناساندن این نگاره‌ها به طراحان و هنرمندان این سرزمین و نیز احیای ترکیب‌بندی‌های طلایی که در آثار گذشته ایرانیان نهفته است از منصرف شدن هنر سنتی ایران و نیز از یکنواختی طرح‌ها و نقوش جلوگیری کنند و برای نوآوری در طرح‌های فرش باید طرح‌های فرش را با درخواست بازار یکنواخت کرد. چرا ما آورنده باصطلاح مُد نباشیم و دیگر کشورها خود را با ما یکرنگ نکنند، حتی شاید با این کار بتوان از تقلیدهایی که کشورهای مثل چین، هند و پاکستان از طرح‌های ما می‌کنند، جلوگیری نمود، زیرا که آنها قدرت سه هزار ساله طراحی و هنرمندی ما را در زمینه طراحی فرش ندارند.

توصیف خدمت

خدمات قابل ارائه در این کسب و کار خانگی عبارتند از:

✦ طراحی و نقاشی نقشه انواع قالی و قالیچه

✦ طراحی و نقاشی نقشه گلیم

✦ طراحی و نقاشی نقشه جاجیم

✦ طراحی و نقاشی نقشه تابلو فرش

انواع طرح‌های فرش

در میان طرح‌های مختلف فرش جهان، طرح‌های ایرانی جایگاهی مشخص و مقامی برجسته دارد. متأسفانه در سالهای اخیر بسیاری از کشورهای صادرکننده فرش، طرح‌ها و نقشه‌های ایران را تقلید کرده و وارد بازار می‌نمایند و بازار فرش را تصاحب کرده‌اند. کشورهای هندوستان، پاکستان، افغانستان، چین، مصر، رومانی، آلبانی و بعضی از کشورهای دیگر اکنون میدان‌دار این بازارند که همگی نیز طرح‌های مسروقه ایران را به کار می‌برند. مثلاً هندوستان که در این زمان بزرگترین کشور صادرکننده فرش است، بیش از پنجاه طرح ایرانی را مورد استفاده قرار می‌دهد. ۶۵ درصد تولید این کشور را فرش‌هایی تشکیل می‌دهد که از فرش ایرانی نسخه‌برداری شده‌اند.

بیشتر طرح‌های ایرانی در جهان، به نام محل بافت آن شهرت دارد. از مشهورترین نقشه‌های فرش ایران نقشه‌های معروف اصفهان، قم، نائین، تبریز، کاشان، مشهد، ساروق و اردبیل را می‌توان نام برد. فرش، طرح‌های مختلفی دارد که طرح‌های ذیل در میان آنها از همه مهمتر و معروفتر هستند:

طرح‌های شاه عباسی

اساس کلیه طرح‌های شاه عباسی بر مبنای کاربرد گل معروف شاه عباسی در این طرح است. در این طرح‌ها گل‌های شاه عباسی به همراه بندهای ختائی و گاه تلفیق آنها با اسلیمی‌ها، انواع مختلفی از نقوش فرش را ارائه می‌دهند. انواع طرح‌های این گروه عبارتند از لچک ترنج شاه‌عباسی، افشان شاه عباسی، شاه عباسی درختی، شاه عباسی شیخ صفی، شاه عباسی جانوری و...

طرح‌های اسلیمی

قالب اصلی این طرح بر مبنای گردش منظم و به غایت سنجیده بندهای اسلیمی است. از آنجائی که اسلیمی خود دارای انواعی است لذا با توجه به نوع و شکل آن نیز می‌توان طرح‌های اسلیمی را طبقه‌بندی نمود. معروف‌ترین طرح آن، اسلیمی دهان ازدهاست. در این نوع اسلیمی انتهای هر بند اسلیمی به دو شاخه تقسیم شده و حالتی شبیه به فکین ازدها را به وجود می‌آورد. انواع مختلف طرح اسلیمی عبارتند از: اسلیمی بندی، اسلیمی افشان، اسلیمی لچک و ترنج و...

طرح‌های اقتباسی

گفته می‌شود اغلب طرح‌های این گروه شباهت زیادی به طرح‌های فرش مناطق مرزی ایران و کشورهای همسایه و حتی سایر کشورها دارد و به همین دلیل آنها را اقتباسی می‌نامند مانند طرح‌های معروف به قفقازی و گوبلنی.

طرح‌های افشان

در این طرح کلیه بندها و نگاره‌های فرش پیوستگی و ارتباط کاملی دارند، به نحوی که به نظر می‌رسد نقاش از هنگام شروع طرح تا پایان آن قلم از کاغذ برنداشته و یک ارتباط مداوم بین قسمت‌های مختلف نقش به وجود آورده. به عبارت ساده‌تر همان گونه که از نام نقوش این گروه پیداست، تمامی گل و برگ‌ها و بندهای موجود در طرح، در متن فرش پراکنده و افشان شده‌اند. طرح‌های افشان اصولاً به گونه‌ای طراحی می‌شوند که هیچ یک از گل و برگ‌های قرینه نداشته و اصول قرینه‌نگاری در آن وجود ندارد. انواع مختلف طرح‌های افشان عبارتند از: افشان دسته‌گلی، افشان حیوان دار، افشان ختائی ...

طرح‌های واگیره‌ای (بندی)

طرح اصلی آن به گونه‌ای است که سرتاسر فرش هم از جهت طول و هم از جهت عرض به قطعات منظم تقسیم شده و هر قسمت توسط خطوط یا بندهایی به قسمت همجوار می‌پیوندد و به این ترتیب از به هم پیوستن این قسمت‌ها و بندهای آنها، کل طرح به وجود می‌آید. طرح‌های اصلی این گروه عبارتند از: بندی اسلیمی، بندی خشتی، بندی ترنج دار، بندی شیر و شکری، بندی شاخه گوزنی، بندی دسته گلی، بندی میناخانی و...

طرح‌های بته‌ای (بته جقه)

کلیه طرح‌های این گروه بر مبنای کاربرد بته جقه است و در آن با استفاده از انواع و اقسام مختلف بته به تزئین متن و حاشیه فرش پرداخته می‌شود. انواع مختلف طرح‌های بته جقه‌ای که هر یک به گونه‌ای شیوع یافته‌اند عبارتند از بته میری، بته خرقه‌ای، بته قلمکار، بته کردستانی و...

طرح‌های درختی

در طرح‌های این گروه درخت و درختچه‌های کوچک و بزرگ به ویژه به صورت انفرادی ترکیب اصلی را تشکیل داده‌اند و با اجزای دیگری ترکیب شده‌اند. معروفترین طرح‌های این گروه عبارتند از درختی سبزی کار و درختی حیوان‌دار.

طرح‌های ترکمن

طرح‌های ترکمن همگی در گروه نقوش هندسی قرار دارند و به صورت ذهنی بافته می‌شوند. معروفترین طرح‌های ترکمن در ایران که در این گروه نام برده می‌شوند، عبارتند از غزال گز، قاشقی، آخال و...

طرح‌های شکارگاهی

بنیاد اصلی این گروه از طرح‌ها نمایش صحنه‌های شکار و شکارگاه است. به نحوی که در قسمت‌های مختلف طرح یک سوارکار با وسیله‌ای همانند تیر و کمان یا نیزه مشغول شکار آهو و یا سایر جانوران است.

طرح‌های گل فرنگ

کلیه طرح‌های این گروه بر مبنای گل‌های طبیعی به ویژه گل رز با رنگ‌های بسیار روشن نظیر زرد، آبی و سرخ می‌باشد. انواع طرح‌های گل فرنگ عبارتند از: گل فرنگ بیچار، گل فرنگ دسته گلی، گل فرنگ گل و بلبل، لچک و ترنج گل فرنگ، افشان گل فرنگ و...

طرح‌های قابی (خشتی)

متن فرش در این طرح‌ها به قسمت‌ها یا قاب‌های مختلفی تقسیم گشته که به طور منظم در کنار هم قرار دارند و در داخل هر قاب با گل و برگ‌های

مختلفی تزیین شده است. معروف‌ترین طرح‌های قابی عبارتند از: قابی بختیار و قاب قرآنی.

طرح‌های گلدانی

ویژگی اصلی این طرح وجود یک یا چند گلدان در اندازه‌های مختلف است که تمام متن فرش را می‌پوشاند. اما اغلب طرح‌های گلدانی، دارای گلدانی بزرگ در یک طرف فرش هستند که شاخه‌های گل‌های آن تمام متن فرش را می‌پوشاند. معروف‌ترین طرح‌های گلدانی عبارتند از: گلدانی هزار گل، گلدانی محرابی، گلدانی ظل السلطانی.

طرح ماهی درهم

طرح ماهی درهم از قدیمی‌ترین و رایج‌ترین طرح‌های فرش ایران است. این طرح اغلب به صورت یک واگیره می‌باشد و بافنده همان واگیره را در طول و عرض فرش تکرار می‌کند. در این طرح یا واگیره یک حوض به صورت لوزی باچهار برگ، ماهی در اطراف آن مشاهده می‌شود. طرح ماهی درهم در نقاط مختلف ایران به نام‌های مختلفی مشهور است. مهم‌ترین انواع آن عبارتند از: ماهی هراتی، ماهی فراهان، ماهی زنبوری، ماهی کردستان و زیره ماهی.

طرح‌های محرابی

طرح اصلی در این گروه بر مبنای محراب است. همان مکانی که در مساجد، مکان نماز گذاردن امام جماعت است. در این طرح‌ها معمولاً محراب را با تزئیناتی از قبیل قندیل، گلدان و حتی درختچه‌های کوچک می‌پوشانند و گاه دو طرف محراب را با ستون‌های بزرگی که سقف محراب بر روی آن قرار دارد نشان می‌دهند. انواع طرح‌های این گروه عبارتند از: محرابی قندیلی، محرابی گلدانی و محرابی درختی.

طرح‌های محرمات

در این طرح کل متن فرش از جهت طولی به چند ردیف موازی تقسیم می‌گردد و درون این ردیف‌ها با نگاره‌هایی همچون بته جقه، انواع اسلیمی و یا ختائی و گل و برگ‌های دیگر تقسیم می‌گردد. به عبارت دیگر متن فرش به صورت راه راه می‌باشد. محرمات بته جقه‌ای معروف‌ترین طرح این گروه

است.

گلیم

گلیم یکی از انواع صنایع دستی زیراندازی و پوششی است که از ابریشم، موی بز، پشم گوسفند و یا دیگر چهارپایان اهلی بافته می‌شود. گلیم به شکل سنتی‌اش، معمولاً برای پوشاندن زمین، دیوار و یا رواندازی برای حیوانات باربر استفاده می‌شود ولی امروزه به عنوان یک پوشش مدرن برای خانه‌های شهری نیز خریداری می‌شود.

گلیم بافی از قرن‌ها پیش در استان یزد به خصوص شهرستان‌های میبد، خاتم و ابرکوه رایج بوده است و گفته می‌شود که بیش از یک هزار سال در این خطه سابقه دارد.

گلیم بیش از قالی در کشورمان سابقه و قدمت دارد و در واقع قالی در اثر تکامل گلیم بافی طی قرون و اعصار متمادی پدید آمده است. گلیم‌های هر منطقه دارای خصوصیات ویژه‌ای از نظر طرح و رنگ است و با توجه به طرح و رنگ‌بندی‌های آن شناخته می‌شوند.

تفاوت گلیم با فرش در چندین مساله و بصورت عمده در نحوه بافت و اندازه است. گلیم نقشه ندارد و در اصطلاح به صورت حسی بافته می‌شود.

طرح‌های مشهور گلیم

- طرح خطی (محرمات یا افشاری)
- طرح شاملو
- طرح شیرکی پیچ

- طرح سفره کردی
- طرح کف ساده
- طرح راه راه
- طرح خستی (قاب قاب)

جاجیم

جاجیم‌بافی به عنوان یکی از صنایع دستی ایران بوده و در بعضی استان‌ها از جمله کرمانشاه، کردستان، همدان و فارس از دیرباز بین خانواده‌های روستایی و عشایر رواج داشته است. جاجیم به عنوان زیرانداز استفاده می‌شود و همچنین هنگام کوچ عشایر برای بسته‌بندی و جابه‌جایی اسباب و لوازم و گاهی به‌عنوان بالاپوش گرم مورد استفاده قرار می‌گیرد. حتی برخی از خانواده‌های روستایی جاجیم را به‌عنوان چشم‌روشنی و جهیزیه نوجوانان هدیه می‌دهند و به‌عنوان یادگاری ارزنده سال‌ها در خانوارها باقی می‌ماند.

بافت جاجیم، به سبب ویژگی و تمایز آن نسبت به سایر بافته‌ها، به «جاجیم‌بافت» معروف است. این بافته از نوارهای منسوج تارنمای به هم دوخته کم و بیش ضخیم تشکیل شده است که در بافت آنها رشته پود به صورت تک رنگ از میان تارهای رنگینی که نقش‌های جاجیم را می‌سازد،

می‌گذرد. تار و پود آن غالباً از پشم و بافتی لخت، نرم و سنگین است. جاجیم از به هم دوخته شدن چند تخته (نوار) جاجیم بافت شکل می‌گیرد.

نقش جاجیم با تار نمایان می‌شود و با انتخاب چله (تارهای) چند رنگ می‌توان بر آن نقش انداخت. به همین سبب در این نوع بافت، جهت امتداد طرح و نقش، به تبع جهت امتداد رشته‌های تار، در راستای درازای بافت است؛ از این رو، نقش‌پردازی جاجیم منحصر است به نقش مُخَرَّمات قائم (نقش مایه‌ای به شکل نوارهای پهن بافته شده در طول یک تخته جاجیم) و نیز نقش‌مایه‌های چهارخانه و شطرنجی و طرح‌های سرتاسری که در جهت درازای بافت امتدادپذیر باشد.

فرایند ارائه خدمات

طراحی و نقاشی نقشه فرش، گلیم و جاجیم خود دارای چندین بخش و مرحله مرتبط با هم می‌باشد:

نخست طرح مدادی بر روی کاغذ شطرنجی با رج شمار مناسب و ابعاد متناسب کشیده می‌شود و این در اصل اسکلت کار می‌باشد و بقیه مراحل بر روی این طرح اولیه انجام می‌پذیرد.

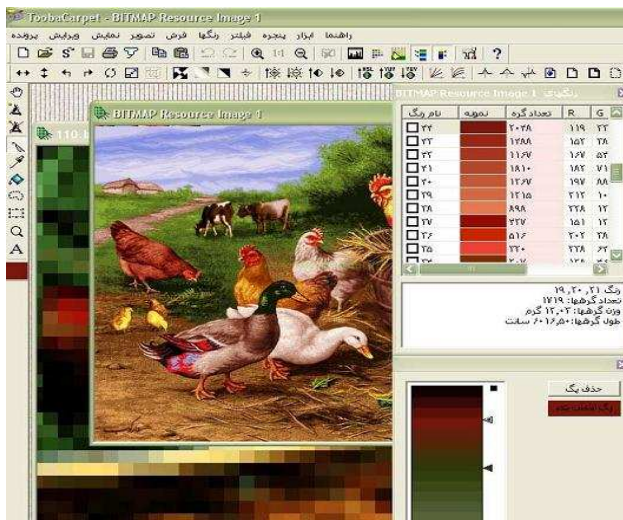
سپس بسته به نوع سبک نقاشی قالی (ترکی- فارسی)، رنگ بر روی طرح گذاشته می‌شود و یا مانند مناطق اطراف تبریز، قسمت‌های رنگی را با شماره مشخص می‌کنند. بعد رنگ مورد نظر را جلوی آن شماره در کاغذ نوار ماندی به نام مستوره قرار می‌دهند.

بعد از آن نوبت به نقطه کردن نقشه می‌گردد که در این مرحله طرح را به زبانی قابل فهم برای بافنده ترجمه می‌کنند و خود دارای قوانین و روشی خاص است. حال نقشه برای بافت آماده است.

یک طراح نقشه قالی، گلیم و جاجیم باید با طراحی سنتی و نیز با طراحی پایه تا اندازه‌های آشنایی داشته باشد و اگر به کار نقاشی نیز می‌پردازد باید با رنگ‌های سنتی ایرانی آشنایی کامل داشته باشد، از طرفی یک طراح باید با نحوه بافت یک قالی، گلیم و جاجیم آشنا باشد تا زمان طراحی از اشتباهاتی که ممکن است برای بافنده مشکل ایجاد نماید بپرهیزد.

برای طراحی نقشه فرش، گلیم و جاجیم، علاوه بر شکل سنتی قضیه که در بالا بدان اشاره شد می‌توان این کار را بوسیله کامپیوتر و برنامه‌های مربوطه نیز انجام داد.

برای ارائه خدمات طراحی نقشه فرش، گلیم و جاجیم مراحل زیر را انجام

دهید:

- ابتدا یک سایت اینترنتی برای ارائه خدمات خود راه‌اندازی کنید. برای راه‌اندازی یک سایت اینترنتی مراحل زیر را باید انجام دهید:
- الف- یک نام مناسب برای سایت خود پیدا کنید و آدرس اینترنتی ویژه‌ای برای آن مشخص کنید.

ب- از طریق یکی از شرکت‌های طراحی سایت، سایت مناسبی برای خود طراحی کنید که امکانات زیر را داشته باشد:

✦ معرفی خدمات: خدمات ارائه شده را معرفی کند.

✦ نمونه کارهای انجام شده: تعدادی از نمونه کارهای انجام شده را جهت ایجاد اطمینان مخاطبان از توانمندی خود در قالب بسیار کوچک در روی سایت قرار دهید.

✦ سفارش دریافت خدمات: از طریق این صفحه می‌توانید سفارش مشتریان را برای طراحی فرش، گلیم و جاجیم دریافت کنید و هزینه و موعد تحویل طرح را بر اساس تعرفه به وی اعلام کنید.

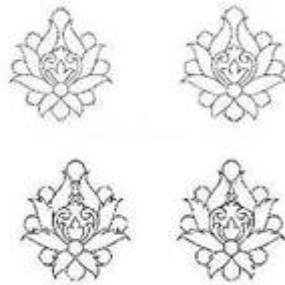
✦ مطالب خواندنی: در این بخش می‌توانید مطالبی را قرار دهید که باعث شود بازدیدکنندگان سایت، افزایش یابند. یکی از مطالب جذاب و خواندنی این سایت ارائه نکات و فنون آموزنده در صنایع دستی خصوصا در زمینه فرش، گلیم و جاجیم می‌باشد که باعث می‌شود مخاطبان آن افزایش پیدا کنند.

✦ اخبار: در این صفحه اخبار مرتبط با صنایع دستی و محصولات خود را برای مخاطبان و بازدیدکنندگان ارائه کنید.

- با توجه به اینکه ممکن است میزان فعالیت‌های شما زیاد باشد. تیمی از طراحان فرش، گلیم و جاجیم تشکیل دهید که خدمات طراحی را انجام دهند.

نحوه همکاری شما با این تیم به صورت حق‌العامل کاری است. یعنی آنها در ازای طرح‌هایی که آماده می‌کنند و مطابق تعرفه‌ای که با آنها توافق کرده‌اید، دستمزد دریافت می‌کنند.

- پس از دریافت سفارش‌ها، از طریق طراحان، طرح مورد نیاز را طراحی کرده و با تحویل آنها به مشتری کسب درآمد نماید.

امکانات و تجهیزات مورد نیاز

حداقل فضای لازم برای راهاندازی این کسب و کار خانگی یک اتاق ۶ متری می‌باشد. برای راهاندازی این کسب و کار به حداقل امکانات و تجهیزات زیر نیاز دارید.

ردیف	تجهیزات	مبلغ (ریال)
۱	کامپیوتر خانگی	۷۵۰۰۰۰۰
۲	پرینتر لیزری	۲۰۰۰۰۰۰
۳	فکس	۱۵۰۰۰۰۰
۴	خط تلفن	۵۰۰۰۰۰
۵	اینترنت پرسرعت (هزینه یکسال)	۴۰۰۰۰۰۰
۶	اسکندر	۱۵۰۰۰۰۰
۷	میز تحریر و صندلی	۱۰۰۰۰۰۰
۸	نرم افزارهای تخصصی	۲۰۰۰۰۰۰
مجموع		۲۰,۰۰۰,۰۰۰

نیروی انسانی مورد نیاز

شما در صورت داشتن مهارت‌های لازم به تنهایی می‌توانید نسبت به راهاندازی این کسب و کار اقدام نمایید.

شبکه همکاران

شبکه‌ای از همکاران می‌باشد. شبکه همکاران همه افراد یا مشاغلی هستند که بطور مستقل فعالیت می‌کنند ولی برای راه‌اندازی یا اداره کسب و کار خود با آنها همکاری می‌کنید. این افراد یا مشاغل براساس توافق فی‌مابین، فعالیت‌هایی را در ارتباط با خدمات مربوطه انجام می‌دهند و دستمزدی را دریافت می‌کنند. مزیت چنین رویکردی در اداره یک کسب و کار این است که شما تنها زمانی دستمزد پرداخت می‌کنید که فعالیتی انجام شده باشد. در ابتدای کار که هنوز معلوم نیست حجم کار چه میزان باشد و یا احتمالاً کم است، این شیوه همکاری کمترین هزینه را برای یک کارآفرین دارد. مزیت دیگر این نحوه همکاری این است که شما به محل خاصی برای انجام فعالیت‌ها نیاز ندارید و چون تنها فرد تمام وقت در کسب و کارتان خودتان هستید می‌توانید این کسب و کار را از منزل خودتان اداره کنید.

سرمایه مورد نیاز

این کسب و کار به سرمایه بسیار کمی نیاز دارد. شما می‌توانید آن را با پس‌انداز شخصی یا وام بانکی تأمین کنید.

ریال	شرح سرمایه	نوع سرمایه
۲۰۰۰۰۰۰	هزینه تجهیزات	سرمایه ثابت
۲۰۰۰۰۰۰	راه‌اندازی سایت (میزبان و دامنه)	
۲۰۰۰۰۰۰	طراحی سایت	
۶۰۰۰۰۰۰	هزینه تبلیغات	سرمایه در گردش (شش ماه)
۳۰۰۰۰۰۰۰	هزینه نیروی انسانی	
۴۰۰۰۰۰۰۰	هزینه اداری (مکالمات تلفنی، کاغذ و قلم و...)	
۸۰۰۰۰۰۰۰	هزینه‌های پیش‌بینی نشده	
۹۰,۰۰۰,۰۰۰	مجموع	

برآورد سرمایه مورد نیاز برای راه‌اندازی این کسب و کار خانگی مربوط به سال ۱۳۸۹ می‌باشد. برای اطلاع از سرمایه مورد نیاز به روز شده، به سایت موسسه کار و تأمین اجتماعی www.issi.ir مراجعه فرمایید.

برای راه‌اندازی هر کسب و کاری به سرمایه ثابت برای خرید تجهیزات نیاز دارید که نوعی سرمایه‌گذاری محسوب می‌شود و در واقع دارایی شما از

حالت نقدی به صورت غیرنقدی تبدیل می‌شود و امکان کسب درآمد را برای شما فراهم می‌کند. سرمایه در گردش شامل مجموع هزینه‌هایی است که شما در یک دوره کاری باید بپردازید تا درآمدی حاصل شود و بعد از آن درآمد حاصله بخشی به صورت سود کسب و کار و بخشی جایگزین هزینه‌های انجام شده می‌شود و این چرخه همواره ادامه دارد. به یاد داشته باشید این محاسبات به صورت کلی و عمومی انجام شده و شما می‌توانید با توجه به شرایط خاص خود تا حدودی آن را تعدیل و تغییر دهید. مثلاً اگر خودتان سایتتان را طراحی کنید و یا از وبلاگ‌های رایگان استفاده کنید هزینه شما کاهش می‌یابد. همچنین هزینه نیروی انسانی در واقع هزینه‌ای که شما برای معیشت خود باید پرداخت کنید تا درآمد شما به حد مطلوبی برسد.

تخصص و مهارت‌های مورد نیاز

میزان تسلط بر مهارت			مهارت مورد نیاز	
پیشرفته	متوسط	مقدماتی		
	*		ICDL	مهارت‌های عمومی
*			آشنایی به طراحی سنتی و طراحی پایه	مهارت‌های تخصصی
	*		آشنایی کلی با رنگ‌های سنتی ایرانی	
*			آشنایی کلی با نحوه بافت یک قالی، گلیم و جاجیم	
	*		مدیریت امور خدماتی	مهارت‌های ویژه
*			بازاریابی و جذب مشتری	
			روابط عمومی بالا، دارای خلاقیت و نوآوری	
			ویژگی‌های فردی	
			تحصیلات	
<p>فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های طراحی نقشه فرش و همچنین دانش‌آموختگان رشته فرش برای راه‌اندازی این کسب و کار مرجع می‌باشند. ضمناً عموم افراد با داشتن مهارت‌های فوق و در صورت شرکت در دوره‌های آموزشی آزاد می‌توانند نسبت به راه‌اندازی این کسب و کار اقدام نمایند.</p>				

وضعیت بازار خدمات

هر کسب و کار موفق با شناخت بازار آغاز می‌شود و با یک برنامه بازاریابی درست پیش می‌رود. کارآفرین نیز باید فعالیت خود را با شناخت صحیح از بازار آغاز کند. برای شناخت بازار باید بتوان به سوالات زیر پاسخ داد:

- چه کسانی به خدمات طراحی و نقاشی نقشه فرش، گلیم و جاجیم نیاز دارند؟
- چه تعداد افراد و با چه تخصص‌هایی با این کسب و کار ارتباط دارند؟
- چه طبقه‌بندی‌هایی بین مشتریان احتمالی وجود دارد؟
- چه نوع خدمات و با چه مشخصاتی نیاز دارند؟
- چگونگی شناخت رقبیان و راههای برتری جستن از آنها؟
- نقاط قوت و ضعف آنها چیست؟
- بازارهای جهانی و سلايق جهانی چه چیزی را می‌طلبند؟
- احتمال شکست در این نوع از کسب و کار چند درصد است؟

برای پاسخ به این سوالات فعالیت‌هایی را باید انجام دهید که اصطلاحاً تحقیقات بازار گفته می‌شود. تحقیقات بازار شما را در ارائه خدمات خود، مطابق خواسته مشتریان یاری می‌کند و منجر به فروش محصول یا خدمات می‌گردد.

شبیه بازاریابی و معرفی محصولات

به طور کلی فرایند تدوین برنامه بازاریابی شامل مراحل زیر است:

- ۱- شناخت بازار (بازارشناسی)
- ۲- تقسیم‌بندی بازار و انتخاب بازار هدف
- ۳- جایگاه‌یابی در بازار هدف به عنوان رهبر بازار یا جزئی از بازار
- ۴- انتخاب استراتژی بازاریابی
  - استراتژی رهبری قیمت (رهبری هزینه)
  - استراتژی متمایزسازی
  - استراتژی تمرکزگرایی (اختصاصی‌سازی)
- ۵- تدوین آمیخته بازاریابی
  - اجزا آمیخته بازاریابی عبارتند:
    - محصول یا خدمات (Product)
    - قیمت (Price)
    - پیشبرد فروش (Promotion)
    - توزیع (Place)

تبلیغات

تبلیغات شامل پیام‌های بازرگانی است که شما از طریق رسانه‌ها (اینترنت، چاپی و صوتی و تصویری) به مخاطب منتقل می‌کنید. به عنوان مثال شما می‌توانید آگهی تبلیغاتی خود را از طریق وب سایت‌های پر بیننده و خبری به اطلاع مشتریان برسانید و یا با چاپ آگهی در روزنامه و نشریات خود را معرفی کنید و یا اینکه از طریق تیزرهای تبلیغاتی رادیو و تلویزیون این معرفی را انجام دهید. تبلیغات از طریق تلویزیون بسیار گران است و برای کسب و کارهای کوچک مقدور نیست. تبلیغات در روزنامه‌ها و رادیو نیز نسبتاً گران است و تنها در صورتی که از اثر بخشی آن اطمینان داشته باشید باید اقدام کنید اما تبلیغات از طریق اینترنت بسیار مناسب است. زیرا:

- در حال حاضر در ایران بیش از ۳۲ میلیون کاربر اینترنتی وجود دارد.

- هزینه آن از سایر تبلیغات کمتر است و می‌تواند کاملاً ردیابی شود.

مهمترین هدف از تبلیغات، برندینگ یا ایجاد نام تجاری است. منظور از نام تجاری، نشان یا لوگو تجاری یا پیام تبلیغاتی یک شرکت نیست. نام تجاری آن چیزی است که مصرف کننده نسبت به محصولات یا خدمات شرکتی عمیقاً احساس می‌کند. هیچ کلمه دیگری غنا و پیچیدگی مفهوم نام تجاری (brand) را ندارد. تنها واژه‌ای که به کلمه نام تجاری می‌تواند نزدیک باشد واژه شهرت است. شهرت مشخص شما مثل نام تجاری یک شرکت

خارج از اراده شماست. شهرت چیزی نیست که شما در مورد خودتان بگویید، بلکه حاصل فکرهای دیگران درباره شماست. در این میان تنها کاری که از دست شما بر می‌آید این است که بر این گفته‌ها و قضاوت‌ها تأثیر بگذارید.

بازاریابی بطور مستقیم

شما می‌توانید نامه مناسبی را آماده کنید و برای آدرس‌هایی که تمایل به دریافت این نوع خدمات دارند آن را ارسال کنید. مانند اتحادیه‌های فرش بافان و...

بازاریابی از طریق تهیه و ارسال یک خبرنامه الکترونیکی با موضوع

خدمات شما

در این روش یک نشریه الکترونیکی مرتبط با طراحی و نقاشی نقشه فرش، گلیم و جامیم، مطالب آموزنده و نکات اساسی از موضوع فعالیت تهیه می‌شود و برای افراد مرتبط ارسال می‌گردد. در این روش مشتریان ناشر نشریه الکترونیکی را به عنوان یک ناشر مطلع و کارشناس قابل اعتماد می‌پذیرند و چنانچه خریدی بخواهند انجام دهند ابتدا به این ناشر مذکور مراجعه می‌کنند.

بازاریابی از طریق نگارش مقاله و انتشار آن در نشریات با عنوان خود یا

موسسه

در این روش می‌توان مطالب و یا مقاله‌های مرتبط با زمینه‌های فعالیتی را به سایت‌های مرتبط ارسال نمود تا به صورت رایگان نمایش داده شود. این باعث شناخت بین مخاطبان شناخته می‌گردد.

مخاطرات و آفت‌های این شغل و نحوه پیشگیری آنها

- متأسفانه طرح‌های موجود در کشور همان طرح‌های سال‌های بسیار دور بوده و علیرغم گذشت زمان، طراحان نقشه فرش، گلیم و جاجیم نتوانسته‌اند با طرح‌های روز دنیا همگام گردند که این خود می‌تواند یکی

از دلایل عمده کثش بازار و خرید فرش‌های خارجی باشد. برای تبدیل کردن این تهدید به یک فرصت بایستی فعالان این عرصه، سعی کنند با مصاحبه و دیگر ابزارها همسو با تحولات جهانی در این عرصه و همراستا با تغییر ذوق و سلیقه جامعه خود، تغییر کنند و بتوانند در این عرصه به صورت پویا به فعالیت خود ادامه دهند.

- با توجه به این که طراحی و نقاشی نقشه فرش، گلیم و جاجیم برای جامعه کاملاً شناخته شده است، پیش‌بینی می‌شود اوایل کار چندان با دشواری مواجه نشوید و استقبال اولیه از این کسب و کار وجود داشته باشد. از این رهگذر طراحان نقشه فرش، گلیم و جاجیم لازم است از طریق خوش قول بودن در تحویل سفارشات به مشتری احساس خوبی را برای مشتریان خود به ارمغان بیاورند. در کنار خوش قول بودن و با توجه به این که طراحی نقشه فرش، گلیم و جاجیم برای مردم شغلی دور از ذهن نیست، اگر طراح نقشه فرش، گلیم و جاجیم سعی کند اصول اخلاقی و تکریم مشتری را رعایت کرده و با خواست قلبی او همسو شود می‌تواند در این عرصه به موفقیت‌های شغلی قابل قبولی دست پیدا کند.

توصیه‌هایی برای بهبود و توسعه شغلی

- بکارگیری نکات زیر می‌تواند در توسعه و بهبود شغلی شما موثر باشد:
- یک سایت برای خود طراحی کنید. سایت خود را توسعه دهید و سعی کنید با توجه به این نکات بازدیدکنندگان سایت خود را افزایش دهید:
- تا می‌توانید مطالب جدید و کاربردی در سایت قرار دهید.
  - اخبار و مطالب مرتبط با فعالیت خود را در سایتتان قرار دهید.
  - مطالبی درباره طراحی و نقاشی نقشه فرش، گلیم و جاجیم و تاثیرات روانی آن در سایت خود قرار دهید.
  - مطالبی درباره تاثیرات روانی رنگ‌ها در سایت خود قرار دهید.
  - فضایی برای دریافت و انتشار نظرات بازدیدکنندگان قرار دهید و بازدیدکنندگان را تشویق کنید که نظر بدهند.
  - با سایت‌ها و وبلاگ‌های مرتبط تبادل لینک کنید.
  - سعی کنید مهارت‌های خود را در زمینه طراحی و نقاشی نقشه فرش، گلیم و جاجیم و پیشینه آن افزایش دهید.
  - درباره هنر و روانشناسی مطالعه کنید.
  - از طراحان نقشه فرش، گلیم و جاجیم بزرگ الگوبرداری کنید و با طراحان زنده و خلاق به منظور استفاده از طرح‌های جدید همکاری نمایید.
  - همگام با طرح‌های روز و پرفروش در دنیا پیش روید.

- می‌توانید در نمایشگاه‌ها و بازارچه‌هایی که ویژه کارآفرینان نوپا توسط موسسات مختلف مانند شهرداری برگزار می‌شود شرکت کنید و خدمات خود را معرفی کنید.

- سعی کنید با قرار دادن مطالب جدید در وب سایت خود تعداد بازدیدکنندگان را افزایش دهید و محبوبیت خدمات خود را بالا ببرید.

طراحی مهمترین گام در ایجاد درآمد است. شرکت‌های پیشروی داخلی و خارجی با تکیه بر طرح‌های جدید خود موفق به توسعه کسب و کار خود شده‌اند. اگر شما طرح‌ها و قالب‌های خوب و جذابی داشته باشید می‌توانید آن را در اختیار هر تولیدکننده داخلی و خارجی قرار دهید تا آن را برای شما با دستمزدی معین بیاقد.

سازمان‌ها و مراکزی که با این شغل مرتبط هستند

- ✦ اتحادیه بافندگان فرش
- ✦ سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
- ✦ سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور
- ✦ شهرداری‌ها
- ✦ بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری

معرفی مشاغل مرتبط و مکمل

- ✦ بافندگان فرش، جاجیم و گلیم
- ✦ طراحان و سازندگان نرم‌افزارهای طراحی
- ✦ صادرکنندگان فرش، گلیم و جاجیم
- ✦ طراحی نقشه تابلو فرش

معرفی منابع آموزشی و تخصصی مورد نیاز

- آقامیری، امیرهوشنگ. آموزش طراحی گل‌های شاه عباسی در تذهیب و کاشی و طراحی فرش، تهران: کمال هنر
- آقامیری، امیرهوشنگ. آرایه‌ها و نقوش اسلیمی "در هنر تذهیب و طراحی فرش". تهران: یساولی
- صوراسرافیل، شیرین. آشنایی با طرح‌های فرش ایران (۱): ترم دوم آموزش‌های فنی و حرفه‌ای رسمی رشته طراحی نقشه فرش. تهران: موسسه فرهنگی هنری شقایق روستا،
- صوراسرافیل، شیرین. طراحان بزرگ فرش ایران (سبزی در مراحل تحول طراحی فرش). تهران: پیکان،
- صوراسرافیل، شیرین. آشنایی با طرح‌های فرش ایران و جهان (۲): ترم سوم آموزش‌های فنی و حرفه‌ای رسمی رشته طراحی نقشه فرش. تهران: موسسه فرهنگی هنری شقایق روستا
- مبارکی، محمد. آموزش جامع طراحی نقشه فرش اردبیل، نشر آرتا
- دهنرور، محمدرضا. آموزش گام به گام گل‌های ختابی در طراحی فرش. تهران: یساولی
- صمیمی اول، محمد. اصول و مبانی طراحی فرش ایران. تهران: عابد

- فلکی، فریال. کتاب جامع فرش: قالی بافی - گلیم بافی - طراحی
ستی - رفوگری فرش، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، شرکت
تعاونی کارکنان: کتابخانه فرهنگ